

DREPTUL

UNIUNEA JURISTILOR DIN ROMÂNIA
ANUL IX; Seria a III-a; Nr. 6/1998

CUPRINS

ACTE NORMATIVE NOI

I. EMILIAN POPESCU, IOAN DAMIAN; II. MARIAN NICOLAE – <i>Moștenitorii îndreptățiți să beneficieze de repunerea în termen în temeiul art. IV din Legea nr. 169/1997 pentru modificarea și completarea Legii fondului funciar</i>	3
TRAIAN DĂRJAN – <i>Acțiunea în constatarea nulității absolute prevăzută de art. III din Legea nr. 169/1997 pentru modificarea și completarea Legii fondului funciar</i>	19
ȘERBAN BELIGRĂDEANU, ION TRAIAN ȘTEFĂNESCU – <i>Reflexii asupra unor norme de drept al muncii înscrise în Legea bancară</i>	26
RODICA BORZA – <i>Incapacități speciale cu privire la cumpărarea de active în procesul privatizării</i>	32

STUDII – DISCUȚII – COMENTARII

MARIAN ENACHE – <i>Evoluția funcției de control parlamentar în constituțiile statului român</i>	36
ION LULĂ – <i>Natura juridică a promisiunii unilaterale de vânzare</i>	43
ION DUMITRU – <i>Diurna acordată magistraților în situația detașării ori delegării</i>	51
VASILE TIMOFTE – <i>Compunerea instanței de revizuire și calea de atac în cazul prevăzut de art. 322 pct. 7 din Codul de procedură civilă, în situația contrarității unei hotărâri pronunțate în fond, cu o alta ulterioară, pronunțată în recurs</i>	53
VALENTIN MIRIȘAN – <i>Instituția înlocuirii răspunderii penale</i>	56
CONSTANTIN BUTIUC – <i>Aspecte ale instigării și complicității în cazul infracțiunii complexe</i>	63
ION RETCA – <i>Asistența juridică obligatorie în cursul urmăririi penale a învinuitului sau inculpatului care îndeplinește obligații militare</i>	69

țatori, în condițiile în care nu și-au exercitat alături de moștenitorii concurenți dreptul de opțiune succesorală în termen și că trebuie sancționată pasivitatea acestora.

Pentru a se evita inegalitatea de tratament a categoriei de moștenitori în discuție, va trebui, credem noi, ca legiuitorul să intervină și să elimine posibilele discordanțe de interpretare.

Aceasta și întrucât am expus anterior argumentul că, potrivit dreptului comun, pe care legiuitorul s-a străduit să-l respecte, pentru bunuri ale *decurjus*-ului care se descoperă ulterior dezbaterii succesoriale, se emite un supliment de certificat de moștenitor pe numele moștenitorilor acceptanți.

Dacă legiuitorul nu va interveni, credem că legea trebuie pusă în practică în interpretarea în care poate primi aplicare, expusă anterior.

Trebuie acceptat, astfel, în atare situație, că intenția legiuitorului și spiritul acestei legi este concilierea ideilor de restituire și de repunere în termen cu cele două importante principii operante în materie și anume, cel al irevocabilității actelor administrative, care au intrat în circuitul civil și cel al intangibilității drepturilor câștigate.

II

MARIAN NICOLAE

Asistent univ. – Facultatea de Drept,
Universitatea din București

I. Preliminarii

Problema ridicată de autorii studiului anterior este interesantă din punct de vedere teoretic, având totodată și o importanță practică neîndoieabilă. Din nefericire, analiza textelor legale incidente (art. II și IV din Legea nr. 169/1997) este foarte sumară și parțială, întrucât ea se mărginește numai la situația *succesibililor neacceptanți*, neținând seama și de cazul *(co)moștenitorilor acceptanți* care, din diverse motive, toți sau numai o parte, nu a formulat cereri de reconstituire a dreptului de proprietate privată, și nici de cazul *foștilor proprietari*, persoane fizice sau persoane juridice (parohii, schituri și mănăstiri rurale) care, de asemenea, n-au solicitat restituirea terenurilor agricole sau neagricole la care erau îndreptățiți.

Cât privește soluția propusă de acești autori – în sensul că art. IV alin. 1 din Legea nr. 169/1997 privește numai terenurile pentru care nu s-au eliberat titluri de proprietate și că „legiuitorul a exceptat de la repunerea în termen moștenitorii care nu și-au exercitat dreptul de opțiune succesorală în condițiile Legii nr. 18/1991, anterior apariției Legii nr. 169/1997, doar pentru terenurile care a făcut deja obiectul primei aplicări a legii” –, nu numai că este insuficient și extrem de confuz motivată, dar ea este, în parte, *discutabilă*.

Înainte de a trece la analiza propriu-zisă a textelor în discuție în ce privește două din argumentele invocate: teoria drepturilor câștigate și nerevocabilitatea

actelor administrative intrate în circuitul civil, trebuie făcute, cel puțin următoarele două precizări:

– *Întâi*, teoria drepturilor câștigate, departe de a fi un „principiu de bază al dreptului român”, cum eronat se afirmă în studiul de mai sus, a fost unul din criteriile propuse în doctrină și practica judiciară pentru determinarea *retroactivității legii noi*, dar care a fost abandonat. În prezent, așa cum se știe, criteriul care stă la baza stabilirii retroactivității sau neretroactivității legii civile noi atunci când intră în conflict cu legea veche și care a fost foarte bine conturat în doctrina română⁶ are la bază o dublă distincție: pe de o parte, trebuie să se deosebească între diferitele perioade în care timpul poate fi considerat (trecut, prezent și viitor), iar, pe de altă parte, trebuie, în același timp, să se distingă între elementele prin care o situație juridică⁷ poate fi legată de una din aceste perioade – situații juridice consumate (*facta praeterita*), în curs de constituire, modificare, ori stingere (*facta pendencia*) și efectele viitoare ale situațiilor juridice trecute (*facta futura*). În plus, cum s-a arătat⁸, dacă este cazul, trebuie să se țină seama și dacă este vorba de o situație juridică *simplă* ori *complexă*, după cum implică un singur act sau fapt juridic generator, modificator sau extintiv, ori, dimpotrivă, o suită sau multitudine de astfel de acte sau fapte (specifice, îndeosebi, situațiilor juridice de lungă durată).

Pe baza acestor distincții se admite, în principiu, că legea nouă ar fi retroactivă de îndată ce înțelege să reglementeze fapte care au dat naștere, au modificat sau stins o situație juridică ori efecte produse de acea situație, înainte de intrarea ei în vigoare (*facta praeterita*). Dimpotrivă, fără a fi retroactivă, *legea nouă se va aplica, de la intrarea ei în vigoare*, nu numai situațiilor juridice care se vor naște, modifica ori stinge după această dată, dar, de regulă, și *situațiilor juridice în curs de formare, modificare sau stingere la data intrării ei în vigoare* (*facta pendencia*), *precum și efectelor viitoare ale raporturilor juridice trecute* („*facta futura*”)⁹.

De reținut că, în cazul situațiilor juridice complexe, care presupun, de pildă, o suită de acte juridice ce numai împreună au, după caz, caracter generator, modificator sau extintiv, este posibil ca fiecare act juridic, luat în sine, să cadă sub autoritatea altei legi la data efectuării lui. Este cazul, de pildă, al

⁶ A se vedea M. Eliescu, *Aplicarea legii civile în timp și în spațiu. Conflictele de legi*, în „Tratat de drept civil”, vol. I, „Partea generală” de Tr. Ionașcu ș.a., Editura Academiei, București, 1967, p. 89 și urm. În același sens, a se vedea și: A. Pop, Gh. Beleiu, *Drept civil. Teoria generală a dreptului civil*, Universitatea din București, 1980, p. 71–74; O. Căpățină, *Aplicarea legii în timp și spațiu* în „Tratat de drept civil”, vol. I, „Partea generală”, Editura Academiei, București, 1989, p. 115–128; G. Boroi, *Drept civil. Partea generală*, Editura All, București, 1998, p. 17–22.

⁷ Prin situații juridice (*lato sensu*) se înțeleg, pe lângă *raporturile juridice*, și *stările* care caracterizează o persoană fizică sau juridică (starea de incapacitate ori capacitate, de persoană juridică română sau străină etc.), precum și însușirile juridice pe care le poate înfățișa un bun sau drept (mobil sau imobil, scos din circuitul civil ori cuprins în acest circuit etc.); a se vedea, în acest sens, M. Eliescu, *op. cit.*, p. 89, nota 25.

⁸ A se vedea O. Căpățină, *op. cit.*, p. 116.

⁹ A se vedea: M. Eliescu, *op. cit.*, p. 90; A. Pop, Gh. Beleiu, *op. cit.*, p. 73–74; O. Căpățină, *op. cit.*, p. 117 și urm.; G. Boroi, *op. cit.*, p. 19–20.

devoluțiunii testamentare când întocmirea legatului este supusă, prin ipoteză, legii vechi, iar deschiderea succesiunii și actul de opțiune succesorală să cadă sub imperiul unei noi legi. În astfel de cazuri, fiecare act sau fapt este cărmuit de legea în vigoare de la data când acesta s-a produs, aplicându-se fără restricții principiul *tempus regit actum*.

Aceste scurte considerații le socotim utile în demersul nostru teoretic, mai ales că principiul neretroactivității legii civile noi, consacrat de art. 1 Cod civil, din 1991 a dobândit și un suport constituțional (art. 15 alin. 2 din Constituția României), ceea ce face, în prezent, inadmisibilă derogarea de la acesta printr-o lege organică sau ordinară (cu excepția legii penale mai favorabile).

Doctrina și jurisprudența au confirmat acest punct de vedere statuând că, *de lege lata*, retroactivitatea legii civile noi este inadmisibilă, o lege care ar conține dispoziții cu caracter retroactiv ar fi neconstituțională¹⁰. De aceea, este surprinzător că în studiul precedent nu se face nici o referire la aceasta, cu atât mai mult cu cât art. II din Legea nr. 169/1997 s-a numărat printre dispozițiile considerate neconstituționale, contrare art. 15 alin. 2 din Constituție, în sesizarea făcută Curții Constituționale imediat după adoptarea legii de către un grup de senatori în temeiul art. 144 lit. a din Constituția României.

– În al doilea rând, referitor la irevocabilitatea actelor administrative intrate în circuitul civil, trebuie reținut și faptul că aceasta nu împiedică însă desființarea (anularea) lor dacă sunt emise cu încălcarea dispozițiilor legale în vigoare la data emiterii lor. Este și ceea ce rezultă din dispozițiile art. III ale Legii nr. 169/1997 care declară nule actele de reconstituire sau constituire a dreptului de proprietate privată făcute cu încălcarea dispozițiilor Legii nr. 18/1991 existente la data emiterii lor¹¹.

Cât privește soluția avansată de autorii studiului anterior, aceasta, cum vom vedea, este în parte, corectă. Ni se pare însă discutabilă aserțiunea potrivit căreia „în ipoteza unor terenuri *pentru care nu s-au făcut acte de reconstituire a dreptului de proprietate*, moștenitorii în discuție (succesibili neacceptanți, paranteza noastră – M.N.) sunt repuși în termen *întrucât nu se aduce atingere în nici un fel actelor de proprietate deja emise*”, având în vedere că art. IV alin. 2 nu distinge între categoriile de moștenitori care să fi avut, în condițiile Legii nr. 18/1991, vocație succesorală.

Totodată, se mai arată că noțiunea de „vocație”, având în vedere contextul în care este folosită (art. IV alin. 2) „nu poate privi decât vocația succesorală, dată fiind folosirea ei într-un act normativ”. Fără a intra, pentru moment, în detalii, precizăm că aceste concluzii sunt *esențial eronate*, deoarece se bazează pe interpretarea greșită a art. IV alin. 2 din Legea nr. 169/1997, întrucât termenul

¹⁰ A se vedea, de pildă, G. Boroi, *op. cit.*, p. 18. Pentru practica Curții Constituționale în materie, a se vedea, de pildă: dec. nr. 3/1993, în *Culegere de decizii și hotărâri 1992–1993*, p. 127–133, rămasă definitivă prin respingerea recursului prin dec. nr. 21/1993, *ibidem*, p. 180–185; dec. nr. 6/1993 *ibidem*, p. 47–48; dec. nr. 62/1995, publicată în „Monitorul oficial al României”, partea I, nr. 122 din 19 iunie 1995.

¹¹ Pentru detalii privind nulitatea actelor administrative, a se vedea A. Iorgovan, *Tratat de drept administrativ*, vol. I, Editura Nemira, București, 1996, p. 320 și urm.

de „vocație” utilizat n-are nici o legătură cu „vocația (chemarea) succesorală”, ci cu *vocația sau aptitudinea, așadar, capacitatea de a avea dreptul să solicite și respectiv să li se reconstituie dreptul de proprietate privată, recunoscută inițial doar anumitor persoane fizice sau juridice de către Legea nr. 18/1991.*

II. Datele problemei

În opinia noastră, art. II și art. IV din Legea nr. 169/1997 pentru modificarea și completarea Legii fondului funciar nr. 18/1991 ridică cel puțin următoarele două probleme, în parte sesizate și de autorii studiului precedent, și anume:

– Care persoane sunt îndreptățite să solicite pentru prima dată reconstituirea dreptului de proprietate privată asupra unor categorii de terenuri și care este întinderea acestui drept?

– Ce se întâmplă în cazul în care cel puțin unul dintre comoștenitori ori succesibili, indiferent de vocația lor succesorală (egală sau neegală¹², legală sau testamentară) au solicitat deja, în anul 1991, reconstituirea dreptului de proprietate asupra suprafețelor de teren care au aparținut autorului lor comun, iar în prezent, în temeiul art. IV alin. 1 din Legea nr. 169/1997, ar solicita reconstituirea dreptului de proprietate și alte persoane îndreptățite?

Autorii studiului anterior discută și situația „în care se solicită noi suprafețe de teren care au aparținut antecesorului comun și pentru care nici cel din urmă (adică „un alt comoștenitor” – paranteza noastră – *M.N.*) nu a depus cerere în termenul stipulat în Legea nr. 18/1991”. În opinia noastră, în acest caz, practic, nu există nici o problemă, deoarece soluția oferită de art. IV alin. 1 din Legea nr. 169/1997 este cât se poate de limpede: persoanele respective „se pot adresa cu o nouă cerere comisiilor comunale, orașenești sau municipale, în termen de 90 de zile de la data intrării în vigoare a prezentei legi”.

Prin urmare, dacă e vorba, prin ipoteză, de moștenitori acceptanți ori doar de succesibili, întrucât legea nu distinge, se va face reconstituirea dreptului de proprietate privată asupra suprafețelor de teren care au aparținut autorului lor (desigur, în limita a 50 ha de familie echivalent arabil ori 30 ha de familie teren cu destinație forestieră) pe numele tuturor moștenitorilor, urmând ca, ulterior, ei să procedeze potrivit dreptului comun (art. 13 alin. 3 din Legea nr. 18/1991 republicată).

Din această cauză considerăm că această problemă este rezolvată și nu va mai face obiectul unei abordări separate.

În continuare, vom încerca să răspundem la aceste două întrebări, nu înainte de a înfățișa, principalele aspecte ale reconstituirii dreptului de proprietate privată în condițiile fostului art. 12 din Legea fondului funciar nr. 18/1991, adică în ipoteza în care restituirea se face către moștenitorii foștilor proprietari.

¹² În studiul anterior se face referire exclusiv la „vocația succesorală egală”, însă, în realitate, în cazul succesibililor, adică a celor care au numai vocație legală generală ori numai vocație testamentară, nu are relevanță, de pildă, din ce clasă de moștenitori legali ar face parte și nici dacă sunt legatari universali ori cu titlu universal. Problema se pune doar la data deschiderii succesiunii și a exercitării dreptului de opțiune succesorală sau, în ipoteza noastră, numai la data formulării cererii de reconstituire a dreptului de proprietate privată în termenul prevăzut de lege.

III. Reconstituirea dreptului de proprietate privată în condițiile art. 12 din Legea nr. 18/1991, nemodificată

1. *Reglementare.* După cum se știe, stabilirea dreptului de proprietate privată asupra anumitor categorii de terenuri s-a făcut, potrivit Legii nr. 18/1991, prin reconstituirea dreptului de proprietate sau constituirea acestui drept. În primul caz, în regulă generală, reconstituirea dreptului de proprietate privată s-a făcut la cerere, fie pe numele foștilor proprietari, fie pe numele moștenitorilor acestora.

Potrivit art. 12 (după republicare, art. 13) din lege: „Calitatea de moștenitor se stabilește pe baza certificatului de moștenitor sau a hotărârii judecătorești definitive ori, în lipsa acestora, prin orice probă din care rezultă acceptarea moștenirii.

Moștenitorii care nu-și pot dovedi această calitate, întrucât terenurile nu s-au găsit în circuitul civil, sunt socotiți repuși de drept în termenul de acceptare cu privire la cota ce li se cuvine din terenurile ce au aparținut autorului lor. Ei sunt considerați că au acceptat moștenirea prin cererea pe care o fac comisiei.

Titlul de proprietate se emite cu privire la suprafața de teren determinată pe numele tuturor moștenitorilor, urmând ca ei să procedeze potrivit dreptului comun”.

2. *Domeniul de aplicare a art. 12 din Legea nr. 18/1991 (nemodificată).* Fără a intra aici în detalii¹³, așa cum rezultă neîndoielnic din lege și cum se afirmă constant în doctrină și jurisprudență, în sensul Legii nr. 18/1991 prin „moștenitori” se înțeleg atât moștenitorii legali, cât și cei testamentari, indiferent dacă ei vin la moștenire personal (în nume propriu), prin reprezentare legală sau prin retransmitere (în caz de moșteniri succesive)¹⁴.

Cât privește pe „moștenitorii care nu-și pot dovedi această calitate” (art. 12 alin. 2), deși chestiunea este controversată, în opinia noastră legea se referă numai la succesibilii neacceptanți, din diverse motive, a succesiunii lăsate de autorul lor. Dimpotrivă, de prevederile art. 12 alin. 2 nu beneficiază și succesibilii renunțatori, deoarece au devenit străini de moștenire prin efectul renunțării (art. 696 C.civ.), iar opțiunea succesorală este, în principiu, indivizibilă¹⁵.

De asemenea, este de observat și faptul că Legea nr. 18/1991 a derogat de la caracterul indivizibil al devoluțiunii succesoriale într-un dublu sens: pe de o parte, moștenitorii acceptanți se pot prevala sau nu de dreptul de reconstituire a proprietății private, întrucât aceasta se face numai la cerere, iar, pe de altă parte, succesibilii neacceptanți sunt repuși de drept în termenul de acceptare numai cu privire la dobândirea terenurilor prevăzute de lege pentru a se restitui, rămânând, pe mai departe, străini de moștenire în raport cu alte bunuri succesoriale.

În concluzie, reconstituirea dreptului de proprietate privată în condițiile art. 12 din textul inițial al Legii nr. 18/1991 era posibilă doar în favoarea moște-

¹³ Pentru dezvoltări, a se vedea M. Nicolae, *Reconstituirea actuală a dreptului de proprietate privată asupra unor categorii de terenuri în temeiul Legii nr. 18/1991, modificată și republicată*, în „Dreptul” nr. 5/1998, p. 3 și urm.

¹⁴ În acest sens, a se vedea și Curtea Supremă de Justiție – secțiile unite –, dec. nr. I/1998, publicată *infra*, în prezentul număr al revistei „Dreptul”.

¹⁵ A se vedea, în acest sens: Curtea Supremă de Justiție, s. civ., dec. nr. 494/1994, în *Buletinul jurisprudenței* 1994, p. 21–23 și în „Dreptul” nr. 12/1994, p. 67, dec. nr. 760/1996, în „Dreptul” nr. 5/1997, p. 102.

Menționăm, de asemenea, că instanța supremă (secțiile unite) prin dec. nr. I/1998, citată în nota precedentă nu cuprinde nici o statuare cu privire la succesibilii renunțatori.

nitorilor acceptanți și/sau a succesibililor acceptanți, însă numai la cerere și, în limita prevăzută de lege (art. 8 alin. 3), pentru suprafețele de teren care au aparținut autorului lor.

IV. Reconstituirea dreptului de proprietate privată în condițiile art. IV din Legea nr. 169/1997

1. *Reglementare.* Potrivit art. IV din Legea nr. 169/1997 pentru modificarea și completarea Legii fondului funciar nr. 18/1991: „(1) Persoanele care nu au depus cereri în termenul prevăzut de Legea fondului funciar nr. 18/1991, pentru reconstituirea dreptului de proprietate ori aceste cereri s-au pierdut sau cu privire la care nu au primit nici un răspuns, se pot adresa cu o nouă cerere comisiilor comunale, orașenești sau municipale, în termen de 90 de zile de la data intrării în vigoare a prezentei legi. (2) Prevederile alin. (1) nu sunt aplicabile persoanelor care, potrivit Legii fondului funciar nr. 18/1991, nu aveau vocație să solicite și, respectiv, să li se reconstituie dreptul de proprietate”.

Art. IV din Legea nr. 169/1997 trebuie coroborat cu dispozițiile art. II din aceeași lege, precum și cu prevederile corespunzătoare din Legea nr. 18/1991 republicată¹⁶, în special cu cele cuprinse în art. 8, 9, 13, 14 alin. 1–5, 16, 17, 37, 41 și 45.

2. *Domeniul de aplicare.* În legătură cu această problemă considerăm că trebuie lămurite cel puțin două aspecte: întâi, determinarea subiectelor dreptului de reconstituire, adică a „persoanelor” îndreptățite să solicite și să li se reconstituie dreptul de proprietate în temeiul art. IV din Legea nr. 169/1997 și a prevederilor Legii nr. 18/1991 republicată; apoi, stabilirea vocației, adică a întinderii dreptului la reconstituire prin arătarea limitelor suprafețelor de teren susceptibile de a fi restituite în condițiile art. IV din Legea nr. 169/1997.

Este de observat că art. IV este un text de excepție care cuprinde *dispoziții speciale* și ca orice excepție este de strictă interpretare și aplicare, nesusceptibil de aplicare prin analogie. (*exceptio est strictissimae interpretationis*).

a) Subiectele dreptului de reconstituire. Potrivit art. IV alin. 1 se pot adresa cu o nouă cerere comisiilor locale „persoanele care nu au depus cereri în termenul prevăzut de Legea fondului funciar nr. 18/1991, pentru reconstituirea dreptului de proprietate ori aceste cereri s-au pierdut sau cu privire la care n-au primit nici un răspuns”.

La rândul său, alin. 2 al aceluiași articol precizează că „prevederile art. 1 nu sunt aplicabile persoanelor care, potrivit Legii fondului funciar nr. 18/1991, nu aveau vocație să solicite și, respectiv, să li se reconstituie dreptul de proprietate”.

Înainte de a vedea ce se înțelege prin noțiunea de „persoane”, în sensul art. IV din Legea nr. 169/1997, trebuie făcute două precizări:

– În primul rând, art. IV vizează numai cazurile de *reconstituire* a dreptului de proprietate privată asupra terenurilor la care se referă Legea nr. 18/1991; *per a contrario*, în temeiul art. IV nu se mai poate solicita și obține *constituirea* dreptului de proprietate în cazurile și condițiile prevăzute de Legea fondului funciar nr. 18/1991;

¹⁶ În „Monitorul oficial al României”, partea I, nr. 1 din 5 ianuarie 1998.

– În al doilea rând, persoanele sunt îndreptăţite să solicite şi să li se reconstituie dreptul de proprietate în temeiul art. IV în următoarele cazuri: nu au depus cereri în termenul de 45 de zile prevăzut de Legea nr. 18/1991, socotit de la data intrării sale în vigoare (20 februarie 1991) indiferent care au fost motivele pentru care au făcut acest lucru; au depus cereri, dar, din motive neimputabile, acestea s-au pierdut ori la care nu au primit nici un răspuns.

Cât priveşte *persoanele* avute în vedere de art. IV care pot formula o nouă cerere de reconstituire a dreptului de proprietate privată, se poate constata că legea nu le determină în mod direct, ci *indirect*, arătând (alin. 2 al art. IV) că nu se pot adresa cu o nouă cerere persoanele care „potrivit Legii fondului funciar nr. 18/1991, nu aveau vocaţie să solicite şi, respectiv, să li se reconstituie dreptul de proprietate”. Rezultă, *per a contrario*, că exceptând persoanele fizice sau juridice *incapabile* să solicite să li se restituie terenurile care au aparţinut acestora ori autorilor lor, întrucât Legea nr. 18/1991 nu le recunoaşte acest drept, *celelalte persoane prevăzute de Legea fondului funciar pot, în principiu, să ceară din nou reconstituirea dreptului de proprietate privată*.

În opinia noastră intră în această categorie următoarele subiecte de drept civil:

– Foştii proprietari, persoane fizice sau, după caz, persoane juridice (parohii, schituri şi mănăstiri rurale) ale căror terenuri agricole sau neagricole au intrat în orice mod în patrimoniul fostelor cooperative agricole de producţie ori au fost preluate de stat (art. 8 alin. 2, 14 alin. 1–3, 15, 16, 21, 36, 37, 38 şi 41 din Legea nr. 18/1991 nemodificată);

– Moştenitorii (legali sau testamentari) ai foştilor proprietari persoane fizice şi succesibilii neacceptanţi ai acestora din urmă, decedaţi la data intrării în vigoare a Legii nr. 18/1991 (20 februarie 1991).

Practic, prin efectul legii (art. IV alin. 1 din Legea nr. 167/1997), deşi decăzuţi din dreptul de a solicita restituirea suprafeţelor de teren stabilite de Legea nr. 18/1991, întrucât nu l-au exercitat în termenul prevăzut de aceasta, foştii proprietari şi, după caz, moştenitorii acestora, au redobândit dreptul de a solicita din nou, în termen de 90 de zile de la data intrării în vigoare a Legii nr. 169/1997 (4 noiembrie 1997), reconstituirea dreptului de proprietate.

De asemenea, în ce priveşte pe succesibilii neacceptanţi (cei care nu dobândiseră calitatea de moştenitori, întrucât nu acceptaseră moştenirea), aceştia sunt şi ei din nou repuşi de drept în termenul de acceptare a succesiunii, fiind socotiţi că au acceptat moştenirea prin cererea pe care o fac comisiei locale în acelaşi termen de 90 de zile prevăzut de art. IV alin. 1 din Legea nr. 169/1997. Această soluţie decurge, neîndoielnic, din prevederile art. IV alin. 1 (coroborate cu art. 13 alin. 2 şi art. 9 alin. 3 şi 4 din Legea nr. 18/1991 republicată) care stabilesc că se pot adresa cu o nouă cerere comisiilor locale „persoanele care nu au depus cereri în termenul prevăzut de Legea fondului funciar nr. 18/1991...”; or, întrucât legea nu distinge, prin noţiunea de „persoane” se înţelege inclusiv „moştenitorii” neacceptanţi la care se referă alin. 2 al art. 12 (după republicare, art. 13) din Legea nr. 18/1991. A admite contrariul ar însemna o restrângere total nejustificată a aplicării art. IV alin. 1, al cărui scop este tocmai acela de a institui o măsură reparatorie şi pentru persoanele care în 1991, din diferite motive, nu şi-au valorificat dreptul prevăzut de Legea nr. 18/1991.

Precizăm că art. 13 alin. 2 din Legea nr. 18/1991 republicată este aplicabil numai în cazul succesibililor neacceptanți ai foștilor proprietari decedați până la 20 februarie 1991 (data intrării în vigoare a Legii nr. 18/1991), deoarece conține o normă specială de strictă interpretare și aplicare. În cazul celor decedați după această dată și până la 4 noiembrie 1997 se aplică dreptul comun, moștenitorii acestora putând solicita reconstituirea, pentru prima dată, în temeiul art. IV alin. 1 din Legea nr. 169/1997, dar cu condiția de a face și dovada calității de moștenitor, potrivit art. 13 alin. 1 din Legea nr. 18/1991. Pentru succesibilii neacceptanți cererea de reconstituire poate valora și acceptarea expresă a moștenirii, dar nu potrivit art. 13 alin. 2 din Legea nr. 18/1991, ci potrivit art. 689 C.civ., însă numai dacă este făcută în termenul de 90 de zile de la intrarea în vigoare a Legii nr. 169/1997 (termen care se grefează, în mod necesar, pe termenul de 6 luni de acceptare a succesiunii prevăzut de art. 700 alin. 1 C.civ.).

Nu beneficiază de prevederile alin. 1 al art. IV din Legea nr. 169/1997, următoarele persoane care, potrivit Legii nr. 18/1991, n-au avut vocația, adică aptitudinea, capacitatea de a solicita și, respectiv, a li se reconstitui dreptul de proprietate:

– Persoanele ale căror terenuri au fost confiscate ca efect al unor condamnări penale, cu excepția persoanelor indicate în Decretul-Lege nr. 118/1990 privind acordarea unor drepturi persoanelor persecutate din motive politice de dictatura instaurată cu începere de la 6 martie 1945, precum și a celor deportate în străinătate și constituite ca prizonieri (art. 36 alin. 3 și 37 alin. 3, respectiv art. 37 alin. 4 și 41 alin. 3 din Legea nr. 18/1991, republicată); este vorba de incapacitatea de a solicita reconstituirea dreptului de proprietate privată asupra unor terenuri agricole trecute în proprietatea statului;

– Succesibilii renunțatori la moștenirea lăsată de autorii lor, care au devenit și rămas străini de moștenire (art. 13 alin. 2 din Legea nr. 18/1991, republicată, interpretat *per a contrario* și coroborat cu art. 696 C.civ.);

– Foștii proprietari sau moștenitorii acestora, cetățeni străini (art. 47 alin. 1, în prezent art. 68 alin. 1 din Legea nr. 18/1991, republicată, actualmente abrogat)¹⁷; art. 41 alin. 2, teza a doua, din Constituția României).

Menționăm că deși, inițial, Legea nr. 18/1991 a exceptat de la beneficiul său pe cetățenii români cu domiciliul în străinătate și foștii cetățeni români care au redobândit cetățenia română dacă nu și-au stabilit domiciliul în țară, aceste probleme nu cad sub incidența art. IV din Legea nr. 169/1997, ci a noilor dispoziții cuprinse în art. 48 din Legea nr. 18/1991 republicată. Astfel, potrivit art. 48: „Cetățenii români cu domiciliul în străinătate, precum și foștii cetățeni români care și-au redobândit cetățenia română, indiferent dacă și-au stabilit sau nu domiciliul în țară, pot face cerere de reconstituire a dreptului de proprietate

¹⁷ Prin decizia nr. 342/1997 (publicată în „Monitorul oficial al României”, partea I, nr. 333 din 27 noiembrie 1997, p. 9–11), Curtea Constituțională a constatat abrogarea în întregime a art. 47 (în prezent, art. 68) din Legea nr. 18/1991 conform art. 150 alin. 1 din Constituție; ulterior, același articol a fost expres abrogat prin art. 19 alin. 2 din Legea nr. 54/1998 privind circulația juridică a terenurilor („Monitorul oficial al României”, partea I, nr. 102 din 4 martie 1998).

pentru suprafețele de terenuri agricole sau terenuri cu destinație forestieră, prevăzute la art. 45, care le-au aparținut în proprietate...". Așadar, aceste persoane pot solicita reconstituirea dreptului de proprietate *direct* în baza dispozițiilor art. 48 din Legea nr. 18/1991¹⁸, iar nu în temeiul prevederilor art. IV din Legea nr. 169/1997.

b) Limitele dreptului de reconstituire. Prima facie, întrucât art. IV nu distinge, ar rezulta că reconstituirea dreptului de proprietate este posibilă în limita maximă de 50 ha de familie prevăzută de art. 9 alin. 1 din Legea nr. 18/1991 republicată (coroborat cu art. 3 lit. h din Legea nr. 187/1945), pentru terenurile agricole și, respectiv, de 30 ha de familie, pentru terenurile cu destinație forestieră, prevăzute de art. 45 alin. 1 din Legea nr. 18/1991 republicată.

În ce ne privește, credem că este posibilă și o altă interpretare, mai adecvată cu scopul și temeiurile care au stat la baza adoptării art. IV din Legea nr. 169/1997.

Astfel, având în vedere că este vorba de un *text de excepție* de strictă interpretare și aplicare, ținând seama de *ipoteza în care se aplică* (cazul persoanelor care din diferite motive în 1991 nu au depus în termenul prevăzut de lege cerere pentru reconstituirea dreptului de proprietate ori aceste cereri au rămas nerezolvate) se poate susține că suprafețele de teren vizate sunt *numai cele prevăzute de Legea nr. 18/1991 nemodificată*.

Într-adevăr, numai pentru aceste suprafețe de teren era necesară repunerea în dreptul de a solicita din nou reconstituirea, deoarece, din cauza neexercitării lui în termenul prevăzut de lege operase *decăderea*, adică stingerea acestuia. Or, în lipsa unei dispoziții legale speciale, nu mai era posibilă reconstituirea dreptului de proprietate pentru aceste suprafețe de teren, ci numai pentru diferența dintre aceste suprafețe și cele preluate efectiv, însă până la limita maximă de 50 ha de familie teren agricol și 30 ha de familie teren cu destinație forestieră.

Așadar, în temeiul dispozițiilor art. IV din Legea nr. 169/1997, persoanele îndreptățite pot solicita reconstituirea dreptului de proprietate până la 10 ha teren agricol în echivalent arabil de familie, inclusiv 1 ha de teren cu destinație forestieră de familie (art. 8 alin. 3, 16 alin. 2, 21 alin. 1, 36 alin. 1 și art. 41 din Legea nr. 18/1991 nemodificată), iar pentru diferența dintre aceste suprafețe și cele preluate în orice mod de fostele cooperative agricole de producție ori întreprinderi agricole de stat se poate cere reconstituirea, însă nu în baza art. IV din Legea nr. 169/1997, ci potrivit dispozițiilor actuale din Legea nr. 18/1991 republicată (art. 9 alin. 1 și 2, 22 alin. 3, 38 și 45 alin. 1).

Această interpretare restrictivă se impune cu atât mai mult cu cât prin Ordonanța de urgență a Guvernului nr. 1/1998¹⁹ de modificare a art. 9 din Legea nr. 18/1991 s-a prelungit la 150 de zile termenul pentru introducerea cererii de reconstituire a dreptului de proprietate pentru suprafețele de teren suplimentare stabilite prin Legea nr. 169/1997 de modificare a Legii nr. 18/1991, omițându-se însă să se modifice și termenul de 90 de zile prevăzut de art. IV alin. 1 din

¹⁸ Pentru amănunte, a se vedea M. Nicolae, *op. cit.*

¹⁹ Publicată în „Monitorul oficial al României”, partea I, nr. 26 din 26 ianuarie 1998.

Legea nr. 169/1997. Întrebarea care se pune este dacă, o dată cu modificarea art. 9 din Legea nr. 18/1991, s-a modificat, implicit, și art. IV alin. 1 din Legea nr. 169/1997.

Răspunsul nu poate fi altul decât unul negativ, dat fiind faptul că Legea nr. 169/1997 este o *lege specială*, în raport cu Legea fondului funciar nr. 18/1991, neputând fi modificată tacit sau implicit. După cum se știe, *specialia generalibus derogant, generalia specialibus non derogant*²⁰.

În aceste condiții dacă am interpreta extensiv textul art. IV alin. 1 al Legii nr. 169/1997 ar însemna că persoanele în cauză ar fi decăzute din dreptul de a solicita reconstituirea dreptului de proprietate asupra întregii suprafețe de teren agricol și/sau forestier la care ar avea dreptul în cazul neintroducerii cererii până la 2 februarie 1998. Dimpotrivă, în interpretarea restrictivă pe care o propunem decăderea ar opera numai pentru suprafețele de teren de maximum 10 ha de familie, în echivalent arabil pentru care s-a admis inițial restituirea. Cât privește celelalte suprafețe de teren reprezentând diferența până la 50 ha de familie, în echivalent arabil, pentru terenurile agricole și, respectiv, 30 ha de familie, pentru terenurile forestiere, acestea pot fi solicitate în temeiul dispozițiilor actuale cuprinse în Legea nr. 18/1991 de orice persoană îndreptățită, inclusiv de către cele prevăzute la art. IV alin. 1 din Legea nr. 169/1997.

3. *Corelarea articolelor II și art. IV din Legea nr. 169/1997.* Potrivit art. II din această lege: „Dispozițiile modificatoare sau de completare ori de abrogare ale prezentei legi nu aduc atingere în nici un fel titlurilor și altor acte de proprietate eliberate, cu respectarea prevederilor Legii fondului funciar nr. 18/1991, la data întocmirii lor”.

Este de reținut, în acest context, decizia nr. 392/1997 a Curții Constituționale²¹ care a statuat că „dispozițiile art. II din Legea pentru modificarea și completarea Legii fondului funciar nr. 18/1991 sunt constituționale numai în măsura în care prin act eliberat se înțelege orice act de constatare a existenței dreptului de proprietate, emis în condițiile legii”. Astfel, s-a apreciat că formularea „titlurilor și altor acte de proprietate eliberate”, folosită de legiuitor în art. II, este foarte largă cuprinzând „nu numai titlurile propriu-zise, ci orice document: hotărârile comisiei județene, procesele-verbale de punere în posesie, hotărârile judecătorești etc., deci întreaga arie de înscrisuri oficiale ce ar putea constata calitatea de proprietar”²². Prin urmare, astfel cum rezultă din acest articol și cum reține Curtea Constituțională, drepturile de proprietate dobândite, în mod legal, prin reconstituire (sau constituire) de orice persoană – fizică ori juridică – rămân neștirbite, neatinse de dispozițiile Legii nr. 169/1997 care nu au caracter retroactiv.

²⁰ Bineînțeles, că această inadvertență de tehnică legislativă crează o situație vădit inechitabilă și nejustificată pentru persoanele prevăzute de art. IV alin. 1 din Legea nr. 169/1997. S-ar putea obiecta că aceste persoane oricum s-au bucurat de un tratament preferențial ținând seama că în 1991 au mai beneficiat de un drept de reconstituire pe care din diverse motive nu l-au valorificat în termenul de 45 de zile prevăzut de lege. Este posibil ca aceasta să fi fost rațiunea pentru care legiuitorul a lăsat nemodificat termenul de 90 de zile din art. IV alin. 1. În caz contrar, dacă este vorba de o simplă scăpare, ea ar trebui legislativ remediată.

²¹ Publicată în „Monitorul oficial al României”, partea I, nr. 299 din 4 noiembrie 1997.

²² *Ibidem*.

În studiul anterior, autorii susțin teza că dispozițiile art. IV și II din Legea nr. 169/1997 ar fi, cel puțin în aparență, contradictorii, excluzându-se reciproc, astfel încât singura interpretare acceptabilă, în baza principiului *actus interpretandus ut valeat, quam ut pereat*, ar fi în sensul că legiuitorul a *exceptat* de la repunerea în termen moștenitorii care nu și-au exercitat dreptul de opțiune succesorală „doar pentru terenurile care au făcut deja obiectul primei aplicări a legii”.

În ce ne privește, considerăm că aceste două texte de lege, departe de a fi contradictorii, se completează reciproc, conturând limitele de aplicare a Legii nr. 169/1997.

Asfel, în timp ce art. II statuează că drepturile persoanelor care au beneficiat în mod legal de prevederile Legii nr. 18/1991 rămân neatinse, făcând o judicioasă aplicare, în materie, a principiului neretroactivității legii civile noi, art. IV dă dreptul persoanelor care, din diverse motive, nu au solicitat reconstituirea dreptului de proprietate, de a se adresa din nou cu o cerere comisiilor locale de aplicare a Legii fondului funciar pentru reconstituirea dreptului de proprietate.

Firește, cât privește modul de soluționare a cererilor formulate în temeiul art. IV alin. 1 din lege acesta depinde, între altele, și de faptul dacă asupra aceleiași suprafețe de teren s-au introdus sau nu în anul 1991 alte cereri de restituire și dacă au fost sau nu admise. Dacă nici o persoană nu a făcut cerere de reconstituire, dispozițiile art. II nu se aplică, fiind posibilă, în prezent, reconstituirea dreptului de proprietate fie pe numele fostului proprietar, fie pe numele moștenitorilor săi. Dimpotrivă, dacă alte persoane îndreptățite au solicitat și obținut reconstituirea dreptului de proprietate, sunt incidente prevederile art. II, suprafețele de teren care au făcut obiectul restituirii fiind exceptate de la reconstituirea actuală în condițiile art. IV alin. 1 din Legea nr. 169/1997. În acest din urmă caz se poate solicita și obține numai diferența de teren, cu condiția ca noii solicitanți să fie în rang util (în cazul *moștenitorilor acceptanți sau succesibililor neacceptanți*) ori cei cărora li s-a reconstituit dreptul de proprietate să nu fi cerut diferența.

Așadar, în cazul moștenitorilor foștilor proprietari, din cauza dispozițiilor speciale cuprinse în Legea nr. 18/1991 republicată (art. 13 alin. 2) și Legea nr. 169/1997 (art. IV alin. 1) se derogă de la caracterul indivizibil al transmisiunii succesoriale în mai multe privințe:

- *Întâi*, întrucât reconstituirea se face la *cerere*, este posibil ca unii moștenitori *acceptanți* să nu fi solicitat restituirea în 1991, dar s-o ceară acum și invers, să fi cerut reconstituirea în 1991, iar acum să nu mai procedeze ca atare;

- *Apoi*, reconstituirea actuală a dreptului de proprietate se poate face în beneficiul unor moștenitori din clase sau grade diferite, în condițiile în care aceeași succesori nu formulează cerere atât în anul 1991, cât și în prezent;

- *În sfârșit*, este de reținut că reconstituirea dreptului de proprietate se face pe numele tuturor moștenitorilor, urmând ca ei să procedeze potrivit dreptului comun, însă numai asupra suprafeței de teren prevăzute în titlul de proprietate care a aparținut autorului lor, iar nu și asupra altor bunuri succesoriale.

O ultimă mențiune. În opinia autorilor studiului precedent se susține că „în ipoteza unor terenuri *pentru care nu s-au făcut acte de reconstituire* a dreptului de proprietate, moștenitorii în discuție sunt repuși în termen, *întrucât nu se aduce*

atingere în nici un fel actelor de proprietate deja emise". Altfel spus, dacă s-a depus cerere – dar procedura de reconstituire n-a fost finalizată, neeliberându-se, până în prezent, titlurile de proprietate, pentru terenurile care fac obiectul cererii „sunt repuși în termen” și ceilalți moștenitori care vor veni în concurs cu primii.

După părerea noastră, o astfel de teză nu poate fi acceptată, întrucât prevederile art. IV ar avea un caracter retroactiv, ceea ce este de neconceput. Și aceasta indiferent de criteriul adoptat, de vreme ce atât teoria drepturilor câștigate, cât și distincția dintre *facta practerita*, *facta pendentia* și *facta futura*, duc, în acest caz, la același rezultat: neretroactivitatea dispozițiilor art. IV alin. 1 din Legea nr. 109/1997. În speță, este vorba de dreptul subiectiv civil de reconstituire a dreptului de proprietate, născut *ex vi legis*, drept subiectiv, concret exercitabil sub sancțiunea decăderii, în termenul prevăzut de art. 10 alin. 4 (după republicare, art. 11 alin. 4) din Legea nr. 18/1991. O dată exercitat, indiferent dacă s-a eliberat sau nu titlul de proprietate până la intrarea în vigoare a Legii nr. 169/1997, el nu mai poate fi încălcat printr-o lege nouă fără a fi retroactivă. De altfel, procedura de reconstituire a dreptului de proprietate are un caracter complex, presupunând o suită de acte și fapte juridice, realizabile succesiv în timp, *fiecare act sau fapt* (nașterea dreptului de reconstituire, depunerea cererii, rezolvarea cererii, emiterea titlului de proprietate, punerea în posesiune) *realizându-se potrivit dispozițiilor legale în vigoare la data efectuării lor*. De aceea, în măsura în care pentru o anumită suprafață de teren s-a declanșat deja procedura de reconstituire, în conformitate cu prevederile Legii nr. 18/1991, sunt, în principiu, excluse dispozițiile art. IV alin. 1 ale Legii nr. 169/1997 privind reconstituirea dreptului de proprietate și în beneficiul altor persoane care nu au depus cereri în 1991 ori au depus sau s-au pierdut sau n-au primit nici un răspuns²³.

V. Concluzii

Dispozițiile art. IV alin. 1 sunt *aplicabile* numai *dacă pentru aceeași suprafață de teren* nu s-a solicitat și reconstituit dreptul de proprietate în favoarea altor persoane îndreptățite ori nu există cereri de reconstituire în curs de soluționare. Cât privește *persoanele* îndreptățite să solicite, în temeiul art. IV alin. 1, reconstituirea dreptului de proprietate acestea sunt, în rezumat, foștii proprietari persoane fizice sau juridice (parohii, schituri și mănăstiri rurale) și, potrivit legii civile, moștenitorii foștilor proprietari persoane fizice, *cu excepția succesibililor renunțatori*. În sfârșit, *limita* de reconstituire în temeiul art. IV alin. 1 din Legea nr. 169/1997 este de 10 ha de familie, în echivalent arabil pentru persoanele fizice și de 5 sau 10 ha teren agricol, după caz, pentru comunitățile de cult din mediul rural (art. 8 alin. 3 și 21 din textul inițial al Legii nr. 18/1991).

²³ Totuși, în ultima ipoteză (persoanele care au depus cereri în termenul legal, dar acestea s-au pierdut ori cu privire la care nu au primit răspuns) s-ar putea justifica ca *repunerea în termen* (pentru succesibili neacceptanți) ori, după caz, *reconstituirea*, să vizeze întreaga suprafață de teren, întrucât, în aceste cazuri, *dreptul de reconstituire* a fost efectiv exercitat și din motive neimputabile petiționarului, cererea sa n-a fost rezolvată favorabil. Bineînțeles, trebuie făcută dovada, neîndoieabilă, a depunerii cererii în anul 1991, în termenul prevăzut de lege.